

Tungkol Saan ang Modyul na Ito?

Naalala mo pa ba ang huling halalan o eleksyon para sa pagkapangulo? Ginamit mo ba ang iyong karapatang bumoto? Sino ang iyong ibinoto?

Alam mo ba kung bakit tayo nagkakaroon ng mga halalan? Gaano kahalaga ang mga ito para sa iyo? Sa iyong palagay, kailangan ba ang halalan?

Malalaman mo ang mga sagot sa mga katanungang ito sa pamamagitan ng pag-aaral nitong modyul. Ang modyul na ito ay tutulong din sa iyo para kilalanin ang iyong mga karapatan at mga pananagutan bilang isang mamamayang Pilipino. Pag-uusapan din dito nang detalyado ang iyong karapatang bumoto sa kahit na anong halalan, maging ito ay lokal o nasyonal. Inaasahang pahahalagahan at gagamitin mo ang iyong karapatang bumoto.

Ang modyul na ito ay nahahati sa dalawang aralin:

Aralin 1 – *Bakit Mahalaga ang Halalan?*

Aralin 2 – *Anu-ano ang Iyong mga Karapatan Tuwing May Halalan?*

Anu-ano ang mga Matututuhan Mo sa Modyul na Ito?

Matapos pag-aralan ang modyul na ito, inaasahang kaya mo nang:

- ◆ matukoy ang kahalagahan ng halalan sa pagpapanatili ng demokrasya sa isang demokratikong lipunan;
- ◆ tukuyin ang mga tungkulin at mga pananagutan ng isang botante; at
- ◆ magamit nang mabuti ang iyong mga karapatang pampulitika tuwing may halalan, tulad ng:
 - karapatang bumoto,
 - kalayaan sa pagpapahayag ng opinyon, at
 - karapatan sa kaukulang proseso ng batas.

Anu-ano na ang mga Alam Mo?

Naririto ang ilang sitwasyon. Suriing mabuti ang bawat isa. Lagyan ng tsek (4) ang patlang sa tabi ng mga sitwasyong sa tingin mo ay legal o sumusunod sa mga batas ng halalan. Lagyan naman ng ekis (8) ang sitwasyon na sa tingin mo ay ilegal o lumalabag sa batas.

Ang unang sitwasyon ay sinagutan na upang magsilbing halimbawa.

- 4 1. Hindi pinayagan ng mayor ng San Roque ang 14 na taong gulang na anak ni Aling Maria na magrehistro para sa halalan.
- 2. Umuwi si Sarah sa kanyang bayan upang magparehistro para sa darating na halalan.
- 3. Naghakot si Mang Ponso ng isang trak na puno ng mga taong di-residente para bumoto sa kanilang halalang pambarangay.
- 4. Ilang oras pagkatapos ng halalan, isang grupo ng mga armadong lalaki ang nagnakaw ng mga kahon ng balota.
- 5. Kinuwestyon ng mga taong-bayan ng Marikina ang pagkahirang ng kanilang bagong alkalde. Sinabi nila sa mga reporter na hindi ipinaalam sa kanila ang biglaang pagpalit sa kanilang dating mayor.
- 6. Hindi pumayag ang alkalde ng Lungsod Quezon na indorso ang isang negosyanteng kandidato para sa pagkagubernador kahit na siya ay matalik niyang kaibigan.
- 7. Buong tapang na pinahinto at pinaalis ng tagapangulo ng *board of canvassers* ang isang lalaking namimigay ng pera sa mga taong nakapila para bumoto.
- 8. Kilala si Mang Porong sa kanyang katapatan. Sa nakaraang halalan, tinanggihan niya ang perang inalok ng isang kongresistang humiling na lumipat siya ng susuportahang partido.
- 9. Tinanggihang gamitin ni G. Patalinhug, isang politikal lider, ang blankong balotang ibinigay sa kanya ng isang kandidatong desperadong manalo.
- 10. Ibinoto ng mga botante ng Barangay Masantol ang kandidatong sa palagay nila ay nararapat na iboto, sa kabila ng pananakot ng kanilang mayor.

Kumusta ang pagsusulit? Nasagot mo ba nang tama ang lahat ng tanong? Ihambing ang iyong mga sagot sa *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 28.

Kung tama ang lahat ng iyong mga sagot, magaling! Ipinapakita nito na marami ka nang nalalaman tungkol sa paksa ng modyul na ito. Maaari mo pa ring pag-aralan ito upang balik-aralan ang mga paksang alam mo na. Maaari ding maragdagan nito ang iyong kaalaman.

Kung mababa ang iyong iskor, huwag mabahala. Ang modyul na ito ay para sa iyo. Matututo ka rito ng mga konseptong maaari mong gamitin sa pang-araw-araw na buhay. Kung pag-aaralan mo nang mabuti ang modyul na ito, malalaman mo ang mga sagot sa lahat ng katanungan sa pagsusulit at marami pang iba! Handa ka na ba?

Ilipat ang modyul sa susunod na pahina para masimulan ang Aralin 1.

Bakit Mahalaga ang Halalan?

Alam mo ba kung ano ang naghihiwalay sa isang demokratikong lipunan mula sa ibang uri ng lipunan? Isa sa mga ito ay ang paraan ng pagpili at/o pagpapalit ng mga taong namumuno. Sinasabing sa isang demokratikong lipunan, ang higit na nakararami ang siyang namumuno. Ang pinagsamang aksyon ng mga mamamayan ang magpapasiya sa kinabukasan ng kanilang bansa. May karapatan ang mga mamamayan na magpahayag at makialam sa mga isyu tungkol sa ekonomiya at pulitika, lalo na sa isyu ng pamumuno. At pinaniniwalaang sa pamamagitan ng **halalan**, isang proseso ng pagpili sa pamamagitan ng pagboto, ang mamamayan ay nagkakaroon ng pagkakataong maging aktibo sa pagpapasiya kung sino ang mamumuno sa kanila. Ito ay isang napakahalagang aspeto ng demokrasya.

Napansin mo ba na dito sa ating bansa, may magkahiwalay na halalan para sa iba't-ibang antas at posisyon? Mayroong halalang-nasyonal o pambansa at halalang-lokal. Sa leksyong ito, marami kang matututuhan tungkol sa kahalagahan ng halalan.

Pag-aralan at Suriin Natin Ito

Sa bawat lipunan, napakahalaga ang pagpili ng mga mamumuno. Nararapat na makuha ng mga mamumuno ang tiwala ng mga mamamayan.

Basahin at suriin ang pag-uusap o dayalog.

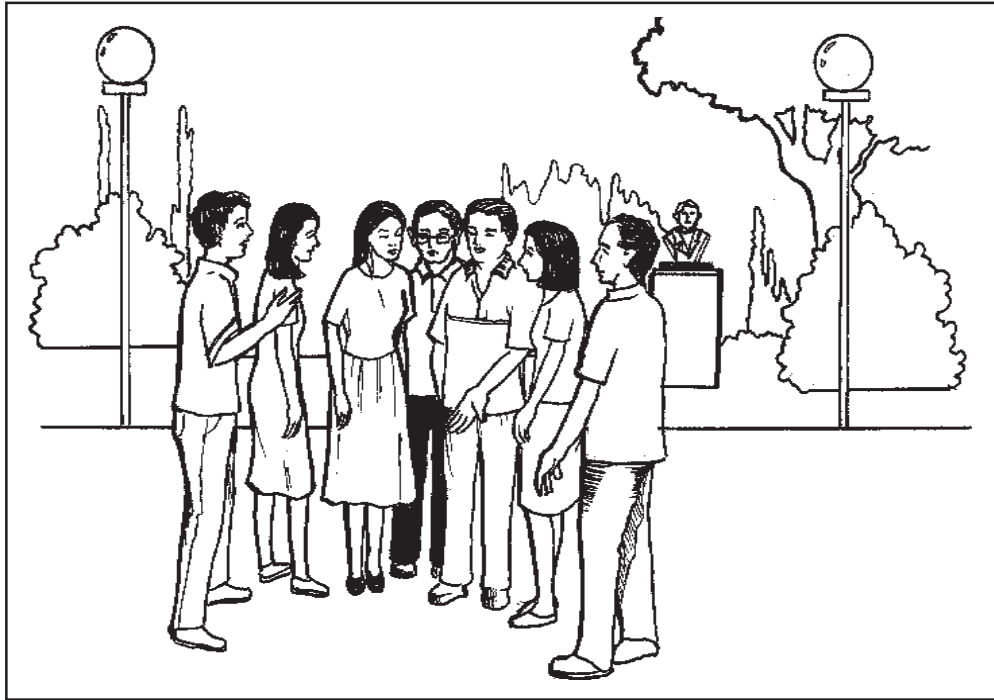
Marco: Hoy, narinig ko na mayroon tayong bagong mayor.

Rafael: Talaga? Hindi ko alam yan.

Nadia: Kailan pa siya nag-umpisa?

Marco: Ngayong araw lang na'to. Narinig ko na siya ay matalik na kaibigan ng dati nating mayor.

Noel: Ahhh... kaya pala.

Nadia: Akala ko si Carding ang magiging susunod na mayor.... napaka-responsible niya, di ba?

Rafael: Oo, alam nating lahat yan. Pero wala naman tayong karapatang makialam sa gobyerno, e.

Noel: Tama ka d'yan. Habambuhay na tayong magkakaroon ng parehong administrasyon at pare-parehong mga taong nasa kapangyarihan. Walang pag-asensong mangyayari sa ating bayan dahil nakuha na ng mga taong namumuno ang ganap na kapangyarihan. Hindi na tayo makakapagdesisyon para sa ating mga sarili.

Nadia: Kaya, payaman nang payaman sila habang tayo ay pahirap nang pahirap.

Rafael: Importanteng magkaisa tayo at hilinging bigyan tayo ng karapatang lumahok sa pagpili ng ating mga pinuno.

Lahat: Tama!!!

Subukan Natin Ito

Natapos mo na bang basahin ang dayalog? Kung oo, subukan mong sagutin ang sumusunod na katanungan:

1. Tungkol saan ang pinag-uusapan nina Marco, Rafael, Nadia at Noel?

2. Ano ang kanilang naging reaksiyon sa pagkahirang ng kanilang bagong mayor?

Nasagutan mo ba ang mga tanong sa itaas? Kung oo, ihambing ang iyong mga sagot sa akin:

1. Pinag-uusapan nila ang kanilang bagong alkalde o mayor. Hindi nahalal sa posisyon ang kanilang bagong mayor. Hinirang siya ng dati nilang mayor dahil siya ay matalik niyang kaibigan.
2. Hindi sang-ayon ang mga tao sa pagkahirang ng bago nilang mayor. Noong una, ramdam nilang wala silang magagawa dahil wala silang karapatang lumahok sa pagpili ng mga opisyal ng gobyerno. Sa huli, nagpasiya silang dapat nilang ipaglaban ang kanilang karapatang pumili ng kanilang sariling pinuno o mayor.

Nakuha mo ba ang mga tamang kasagutan? Sigurado akong nakuha mo. Kung hindi, huwag mabahala. Mas marami ka pang matutuhan habang ipinagpapatuloy mo ang pag-aaral sa aralin.

Pag-isipan Natin Ito

Ang mga halalan ay mahalaga sa pagpipili ng ating mga pinuno. Pinatutunayan ng mga ito ang tunay na kahulugan ng demokrasya. Ipinapakita ng mga ito ang kabuuan ng mga mamamayan, at hindi lamang isa o iilang tao, ang nagpapasaya para sa kanilang bansa. Ipinapakita rin sa pamamagitan ng mga halalan kung gaano pinapahalagahan ng mga Pilipino ang kanilang karapatang makilahok ng tuwiran sa mga gampanin ng bansa. Ang mga mamamayan ang mamimili ng karapatdapat na mga pinuno para sa kanila.

Anu-anong mga suliranin ang maaari nating makaharap kung wala tayong karapatang ihalal ang ating mga pinuno?

Maraming suliranin ang maaaring makaharap kung walang halalan. Kasama dito ay ang sumusunod:

- ◆ Ang taong nasa kapangyarihan ay maaaring magdikta ng kahit na anong maibigan niya para sa bansa. Maaari siyang maghirang ng kahit sinong nais niyang hirangin. Maaari din niyang hirangin ang kanyang kapamilya, kamag-anak, kaibigan, kasosyo sa negosyo, atbp.
- ◆ Dahil sa ang taong nasa kapangyarihan ang nag-iisang may kakayahang magpasiya at magpatupad ng batas, mayroong malaking posibilidad na mananatili siya sa puwesto hanggang kailan niya gusto. Madali para sa kanya na abusuhin ang kanyang kapangyarihan. Pagkatapos, madali na rin para sa kanya at sa kanyang mga kamag-anak at kaibigan na gumawa ng katiwalian at pang-aabuso. Nangangahulugan itong gagamit sila ng pera at mga kagamitan ng gobyerno para sa kanilang pansariling pangangailangan.
- ◆ Walang magagawa ang mga mamamayan kundi sundin ang mga namumuno. Maaari silang mapagsamantalahan ng mga namumuno dahil abusuhin man sila, imposible para sa kanila ang magreklamo dahil sa laki ng kapangyarihang hawak ng mga namumuno.
- ◆ Hindi na magkakaroon ng demokratikong sistema ng pamahalaan. Sa halip, ang gobyerno ay magiging tulad ng isang monarkiya, kung saan isang hari ang namumuno.

Subukan Natin Ito

Sa inyong barangay, kapanayamin ang isang opisyal ng barangay (maaaring dati o kasalukuyang opisyal). Tanungin siya tungkol sa kahalagahan ng pagkakaroon ng mga halalan. Gamitin ang mga tanong na makikita sa susunod na pahina. Sundin din ang mga nakakahong hakbang sa paggawa ng panayam. Isulat ang mga sagot sa mga nakalaang patlang.

Hakbang 1. Ipakilala ang iyong sarili at sabihin sa opisyal ng barangay ang dahilan kung bakit ka nakikipanayam. Sabihin din sa kanya na interesado kang matuto tungkol sa halalan.

Hakbang 2. Maaari mo nang simulan ang panayam. Huwag kalimutang isulat ang pangalan at posisyon (dati o kasalukuyan) ng opisyal na iyong kapanayam.

Taong kapanayam: _____

Posisyon: _____

Mga Tanong:

1. Gaano na po kayo katagal na nanunungkulan bilang isang opisyal ng barangay?

2. Kayo po ba ay nahalal sa inyong posisyon? Kung oo, ano po sa tingin ninyo ang mga dahilan kung bakit kayo ibinoto ng mga tao?

3. Sa tingin po ba ninyo, mahalaga ang pagkakaroon ng halalan o eleksyon?

4. Paano po ninyo maaaring hikayatin ang mga tao na makilahok sa halalan?

Ipakita ang nakalap mong impormasyon sa iyong *Instructional Manager* o *Facilitator*. Pag-usapan ninyo ang kahalagahan ng halalan. Kung hindi ito maaari, kausapin na lang ang isang kapamilya, kaibigan o kamag-aral.

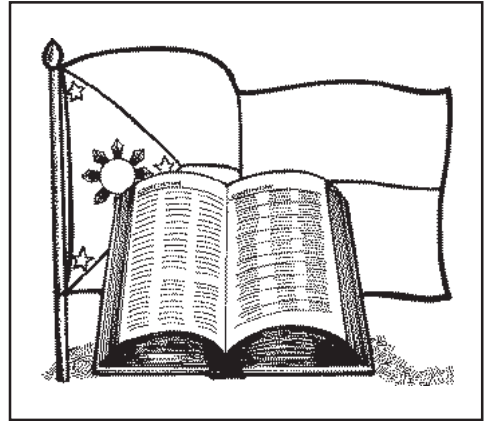

Basahin Natin Ito

Mahalaga Ka

Kalimitan, iniisip ng isang ordinaryong tao na siya ay isang mamamayan lamang at ang mga namumuno ay mas mahalaga kaysa kanya. Ngunit kung talagang pag-iisipan mong mabuti, tayong mga karaniwang mamamayan, ang may higit na kapangyarihan at pananagutang magpasiya para sa ating bansa.

Maliwanag na nakasaad sa Konstitusyon ng Pilipinas na bilang isang demokratikong lipunan, ang kapangyarihan at awtoridad ay pag-aari ng mga mamamayan. Isinasaad ng Konstitusyon o Saligang Batas na: “Ang Pilipinas ay isang republika at isang demokratikong bansa. Ang ganap na kapangyarihan (*sovereignty*) ay hawak ng mga mamamayan at lahat ng kapangyarihan o awtoridad ng pamahalaan ay nagmumula sa kanila.” Ibig sabihin nito na ang kinabukasan ng ating bayan ay nakasalalay sa ating mga kamay, bilang mamamayang Pilipino, at lahat ng awtoridad ng pamahalaan ay nanggagaling sa atin.

Ang ating ganap na kapangyarihan o awtoridad bilang mamamayang Pilipino ay nagagamit tuwing halalan kung saan tuwiran nating pinipili ang ating mga nasyonal at mga lokal na opisyal. Mula sa pangulo hanggang sa huling miyembro ng sangguniang barangay, ang lahat ng mga opisyal ay tuwirang inihahalal ng mga tao. Ang mga regular na halalan ay ginaganap tuwing tatlong taon at sa pagitan ng mga ito ay ang mga halalang pangbarangay, pangsangguniang kabataan at ang halalang pangrehiyon *Autonomous Region of Muslim Mindanao (ARMM)*.

Kasama sa mga halalang nasyonal ang mga halalan para sa pangulo, pangalawang-pangulo, mga senador, at mga kongresista. Ang halalan para sa pangulo ay ginaganap tuwing anim na taon. Ang mga halalan naman para sa mga senador at kongresista ay ginaganap tuwing tatlong taon. Mahalagang pagtuunan ng pansin na tayo ay mayroong dalawampu't apat (24) na senador. Ang unang labindalawang (12) senador na nakakuha ng pinakamaraming boto ay may terminong anim (6) na taon. Ang huling labindalawang senador ay mayroon namang terminong tatlong (3) taon. Kaya, buboto na lang tayo ng labindalawang (12) senador bawat halalang nasyonal.

Samantala, ang mga opisyal ng lokal na pamahalaan ay inihahalal tuwing halalang lokal. Ang mga halalang lokal ay ginaganap din tuwing tatlong taon.

Alamin Natin ang Iyong mga Natutuhan

Sa iyong sariling pananalita, ipaliwanag ang kahulugan ng probisyon sa ating Konstitusyon na nagsasabing: “Ang Pilipinas ay isang republika at isang demokratikong bansa. Ang ganap na kapangyarihan ay hawak ng mga mamamayan at lahat ng kapangyarihan o awtoridad ng pamahalaan ay nagmumula sa kanila.” Pag-usapan ito batay sa kahalagahan ng halalan bilang isang proseso ng pagpili ng ating mga pinuno.

Ihambing ang iyong sagot sa *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 28.

Tandaan Natin

- ◆ Bilang isang demokratikong bansa, nagkakaroon tayo ng mga halalan upang piliin ang ating mga pinuno. Ang pagkakaroon ng mga halalan ang nagbibigay kasiguruhan na magagamit ng mga mamamayan ang kanilang karapatang pumili ng mga mamumuno na sa tingin nila ay karapatdapat sa kanilang mga boto. Napakahalagang ang mamamayang Pilipino ay aktibong makilahok sa mga halalan upang makapagpasiya sila kung ano ang pinakamabuti para sa kanila.
- ◆ Mahalaga ring tandaan na idinadaos natin ang halalang nasyonal at lokal para sa iba’t ibang mahahalagang posisyon sa pamahalaan.
 - Kasama sa halalang nasyonal ang halalan para sa pangulo, pangalawang-pangulo, senador at kongresista.
 - Ang halalan para sa pangulo ay ginaganap tuwing anim na taon. Ang halalan para sa mga senador at kongresista ay ginaganap tuwing tatlong taon.
 - Ang mga opisyal ng lokal na pamahalaan ay inihahalal tuwing halalang lokal. Ang mga halalang lokal ay idinadaos tuwing tatlong taon.

Anu-ano ang Iyong mga Karapatan Tuwing Halalan?

Alam mo ba na bilang isang mamamayang Pilipino, mayroon kang mga karapatan at mga pananagutang pulitikal? Kabilang dito ay ang iyong mga karapatan at pananagutang bumoto at pangalagaan ang iyong boto. Hindi mo kailangang ipalagay na wala kang gaanong halaga pagdating sa mga bagay tungkol sa pulitika. Ikaw ay may malaking bahaging ginagampanan.

Sa araling ito, higit mong matututuhan ang tungkol sa kahalagahan ng iyong karapatang bumoto. Matututuhan mo ang pananagutan mo bilang isang mamamayang Pilipino na gamitin ang karapatang ito sa wastong paraan. Matututuhan mo rin ang tungkol sa iyong mga karapatang pulitikal tulad ng iyong karapatan sa kalayaan sa pagtitipon at pagpapahayag.

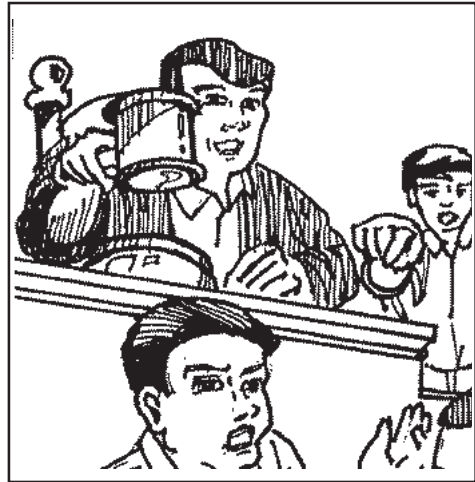

Basahin Natin Ito

Basahin ang sumusunod na kuwento tungkol sa dalawang kandidato ng halalang lokal. Suriing mabuti ang sitwasyon. Pagkatapos, sagutin ang mga katanungang sumusunod dito.

Sa isang karatig-bayan ng Maynila, ang kasalukuyang mayor at ang kaibigan niyang doktor ay kapwa kumakandidato para sa posisyon ng mayor sa halalang lokal. Masugid na nangampanya ang mga partido ng bawat kandidato. Mahigpit ang kanilang labanan. Ilang araw bago maghalalan, mukhang nangunguna ang doktor. Ikinagalit ito ng kasalukuyang mayor.

Sa araw ng halalan, limang kahon ng mga balota ang puwersahang kinuha mula sa mga presinto, di-umano ng mga tauhan ng kasalukuyang mayor.

Nang magbilang na ng mga boto, idineklarang panalo ang kasalukuyang mayor. Naligalig sa naging resulta ang mga botante. Gumawa sila ng isang resolusyong ipinasa sa *Commission on Elections* o COMELEC na humihiling na imbestigahan ang pangyayari. May isang botanteng tumestigo at itinuro ang mga taong kumuha ng mga balota.

Naipakita ng imbestigasyon na mayroong pagkakamali sa pagbibilang ng mga boto dahil sa mga pananakot na natanggap ng mga nagbibilang mula sa mga tauhan ng nasabing mayor.

Iniakyat sa Korte Suprema ang kasong ito. Dalawang taon ang itinagal ng kaso bago naayos. Sa huli, ay nagpasiya ang Korte Suprema na pabor sa doktor. Samakatuwid, ang doktor ay nagkaroon ng pagkakataong makuha ang nararapat niyang kalagayan bilang tunay na nahalal na mayor ng bayan.

Magbalik-aral Tayo

Suriing mabuti ang mga impormasyon sa kasong nabanggit at sagutin ang sumusunod na katanungan.

1. Sa tingin mo ba'y tama ang ginawa ng mga botante na kuwestyunin ang naging resulta ng halalan? Bakit? Kung ikaw ay isang botanteng nakakita ng katiwalian sa panahon ng halalan, ganoon din ba ang gagawin mo? Ipaliwanag ang iyong sagot.

2. Paano ipinakita ng pamahalaan na ito ay seryoso sa pagpapatupad ng mga batas at ng mga probisyon ng Konstitusyon?

3. Anu-anong mga leksyon o aral ang maaari nating matutuhan mula sa desisyon ng Korte Suprema?

Ihambing ang iyong mga sagot sa *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 29.

Nasagot mo ba nang tama ang mga tanong? Kung oo, magaling! Kung mayroon kang ilang maling kasagutan, ipagpatuloy lang ang pagbabasa ng modyul upang higit mong matutunan ang tungkol sa iyong mga karapatan tuwing halalan.

Makinig Tayo

Alam mo ba ang tungkol sa iyong mga karapatan tuwing halalan at kung gaano kahalaga ang mga ito? Kung hindi, makinig sa teyp na pinamagatang “Isang Kurukuro sa Barangay.” Pakinggang mabuti at suriin ang mensaheng ipinapahiwatig. Kung wala kang *tape recorder*, basahin na lamang ang dayalog na makikita sa mga susunod na pahina.

Isang Kuru-Kuro sa Barangay

Mga Tauhan:

Atty. Santos, 45 taong gulang

Ka Dencio, 60 taong gulang

Ben, 60 taong gulang

Rosa, 32 taong gulang

Ponso, 41 taong gulang

Bert, 36 taong gulang

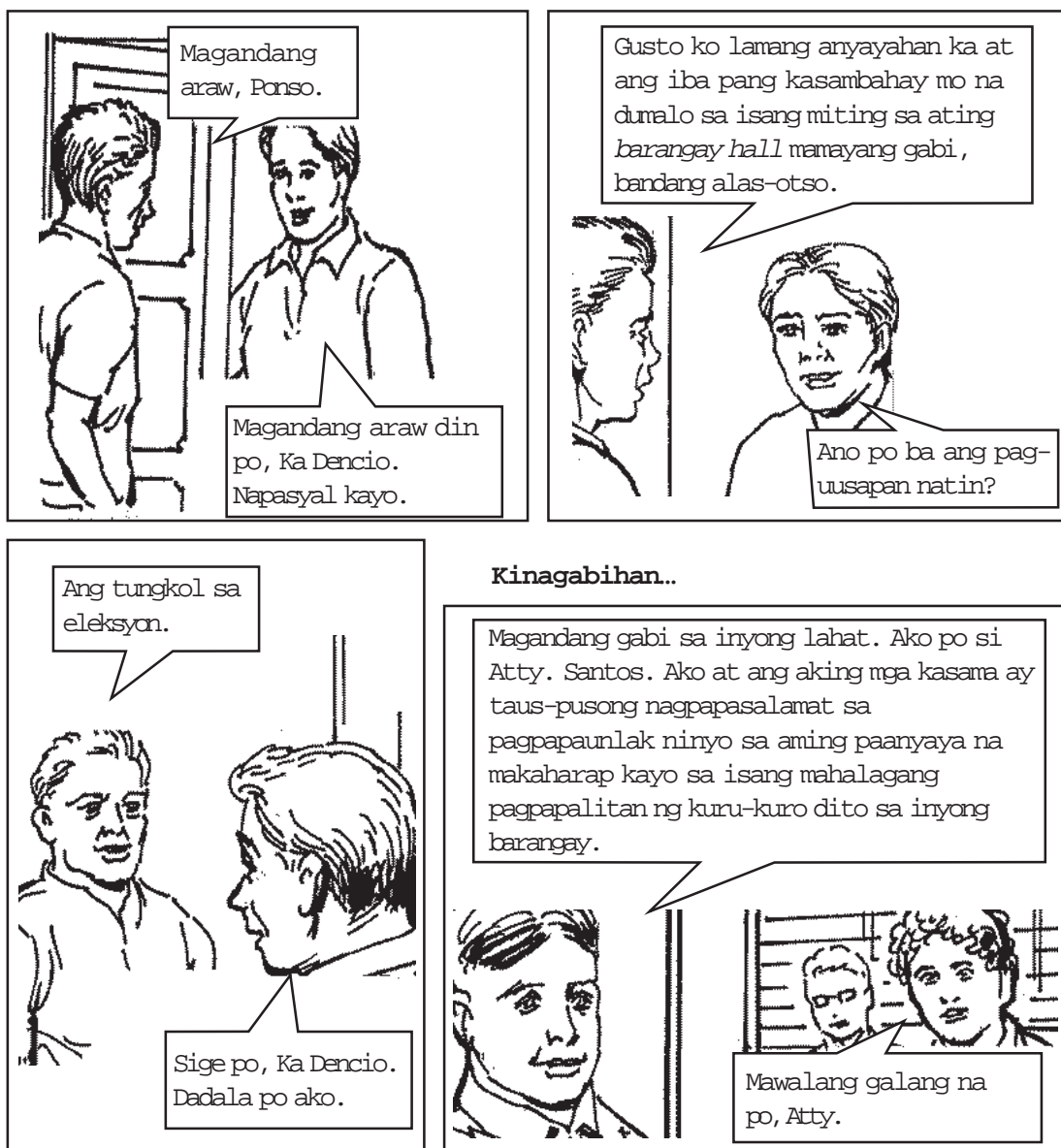
Goryo, 50 taong gulang

Linda, 30 taong gulang

Karyo, 59 taong gulang

Mga tinig ng lalake

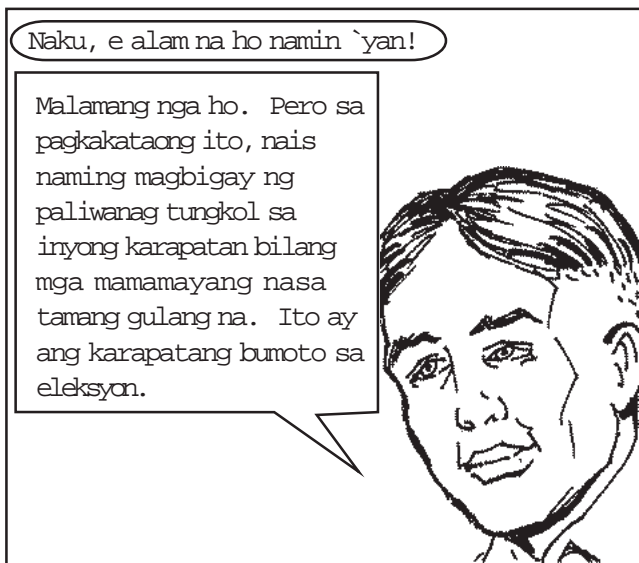
Mga tinig ng babae

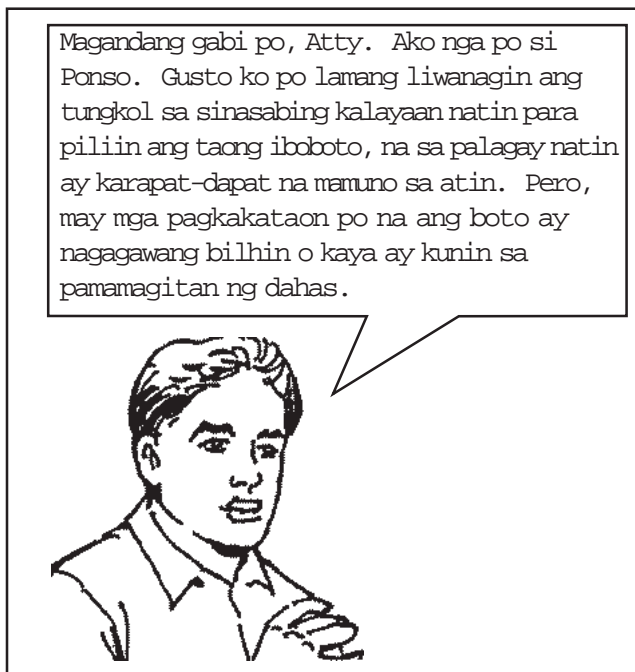
Tungkol po ba saan ang pulong na ito?

Tungkol po sa karapatang bumoto.

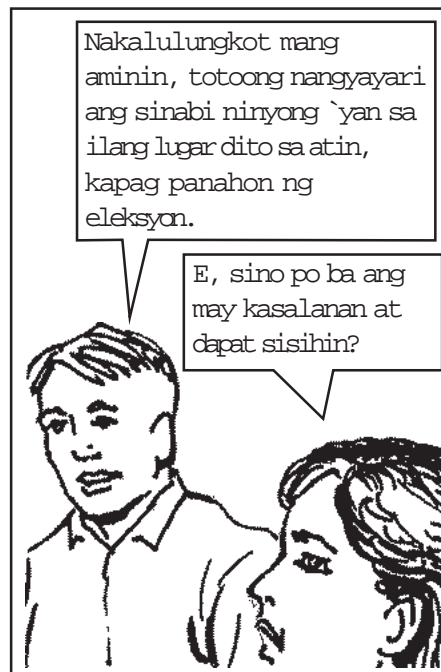

Naku, e alam na ho namin `yan!

Malamang nga ho. Pero sa pagkakataong ito, nais naming magbigay ng paliwanag tungkol sa inyong karapatan bilang mga mamamayang nasa tamang gulang na. Ito ay ang karapatang bumoto sa eleksyon.

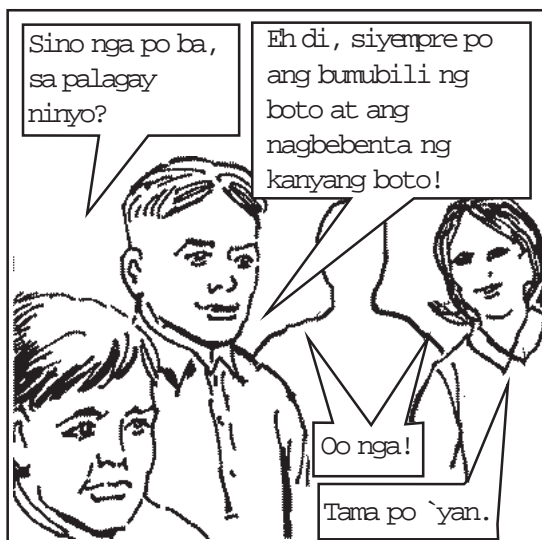

Magandang gabi po, Atty. Ako nga po si Ponso. Gusto ko po lamang liwanagin ang tungkol sa sinasabing kalayaan natin para piliin ang taong iboboto, na sa palagay natin ay karapat-dapat na mamuno sa atin. Pero, may mga pagkakataon po na ang boto ay nagagawang bilhin o kaya ay kunin sa pamamagitan ng dahas.

Nakalulungkot mang aminin, totoong nangyayari ang sinabi ninyong `yan sa ilang lugar dito sa atin, kapag panahon ng eleksyon.

E, sino po ba ang may kasalanan at dapat sisihin?

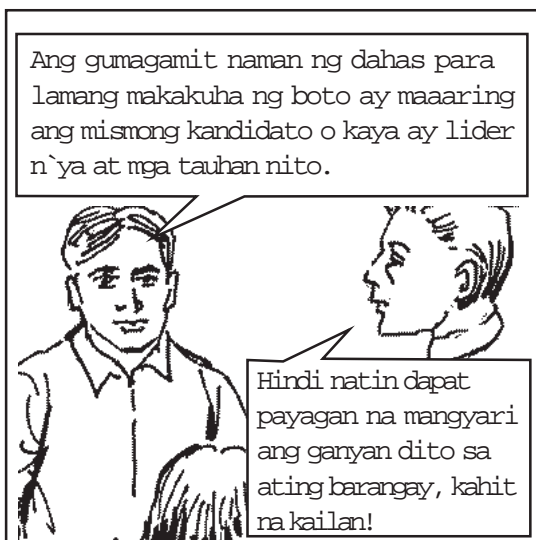

Sino nga po ba, sa palagay ninyo?

Eh di, siyempre po ang bumubili ng boto at ang nagbebenta ng kanyang boto!

Oo nga!

Tama po `yan.

Ang gumagamit naman ng dahas para lamang makakuha ng boto ay maaaring ang mismong kandidato o kaya ay lider n`ya at mga tauhan nito.

Hindi natin dapat payagan na mangyari ang ganyan dito sa ating barangay, kahit na kailan!

Kung magkakaisa kayo sa pangangalaga ng mga balota ay hindi talaga maaaring mangyari ang ganyan at hindi rin mababale-wala ang itinakda ng batas.

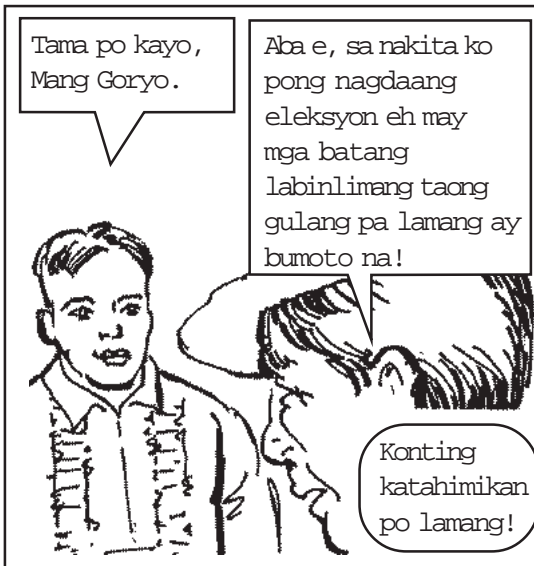
Makasabad po! Ako po si Goryo, Atty. Santos.

Kung maaari po ay lumapit kayo, Mang Goryo.

Ibig ko lamang tiyakin kung tama ang nalalaman ko na edad labing-walo pataas ang maaaring bumoto.

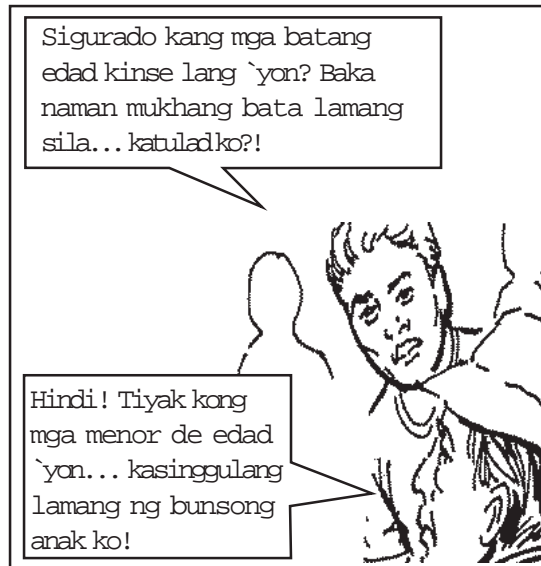
Tama po kayo, Mang Goryo.

Aba e, sa nakita ko pong nagdaang eleksyon eh may mga batang labinlimang taong gulang pa lamang ay bumoto na!

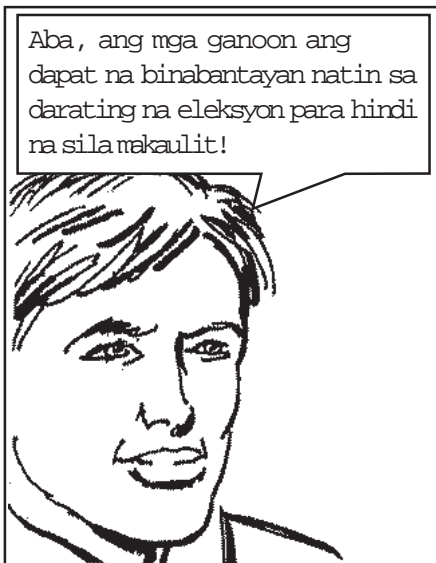
Konting katahimikan po lamang!

Sigurado kang mga batang edad kinse lang `yon? Baka naman mukhang bata lamang sila... katulad ko?!

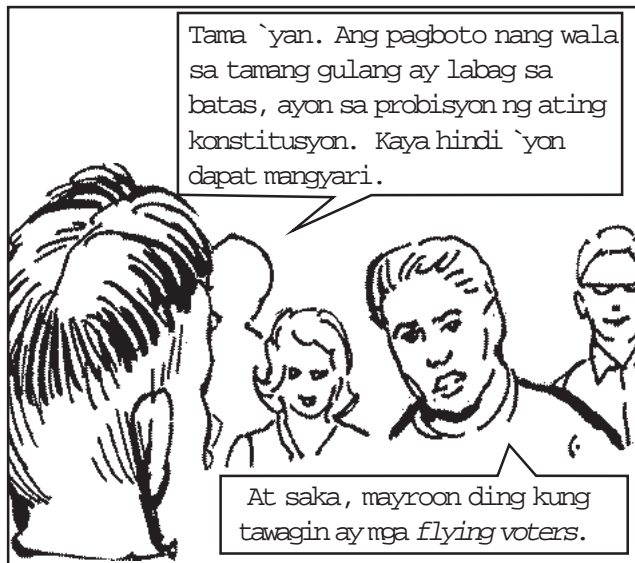

Hindi! Tiyak kong mga menor de edad `yon... kasinggulang lamang ng bunsong anak ko!

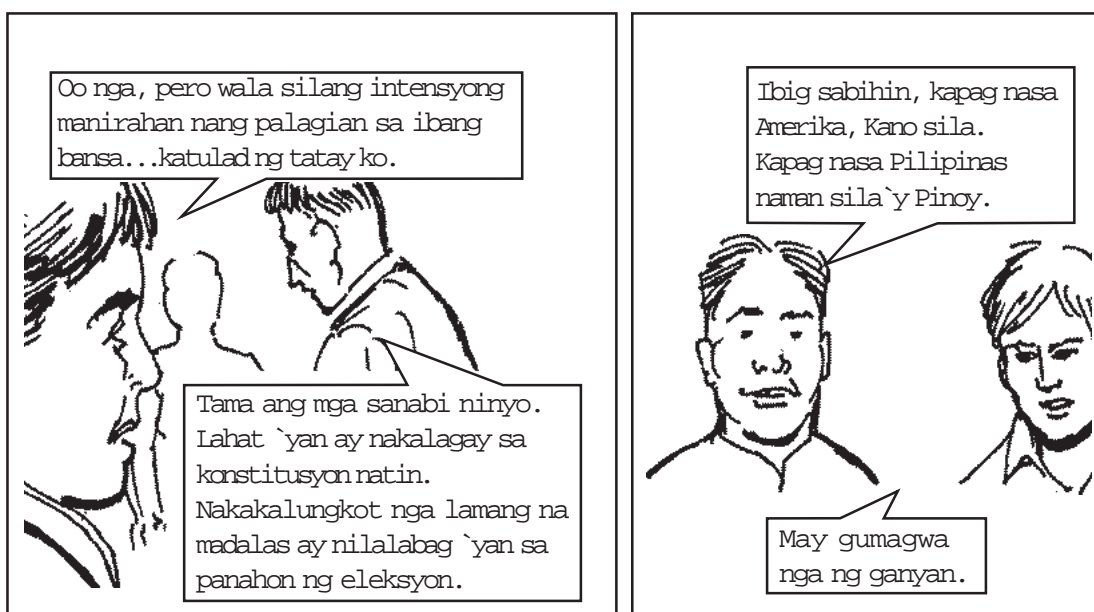
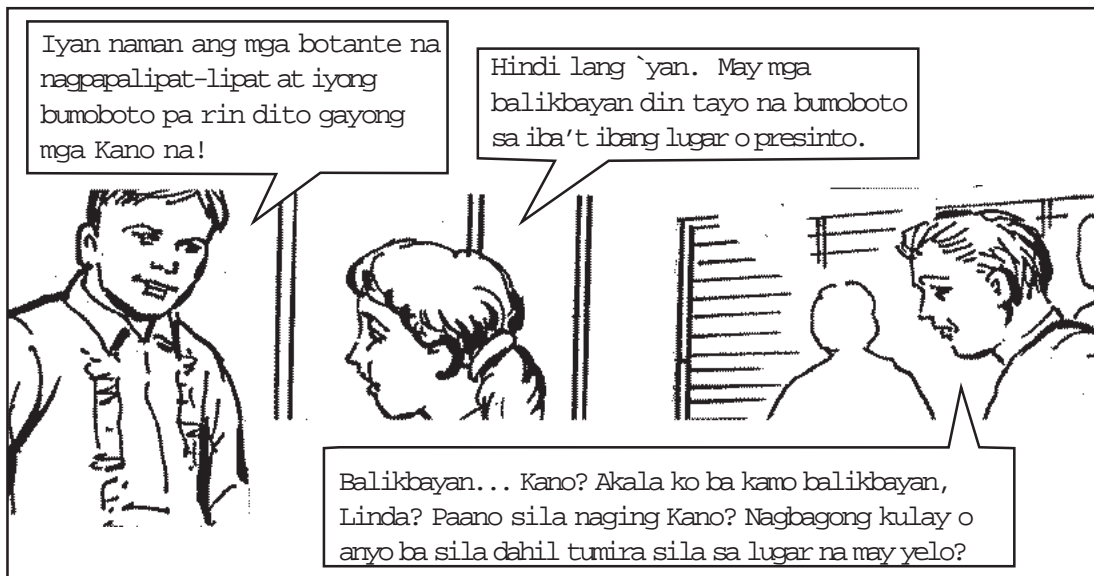
Aba, ang mga ganoon ang dapat na binabantayan natin sa darating na eleksyon para hindi na sila makaulit!

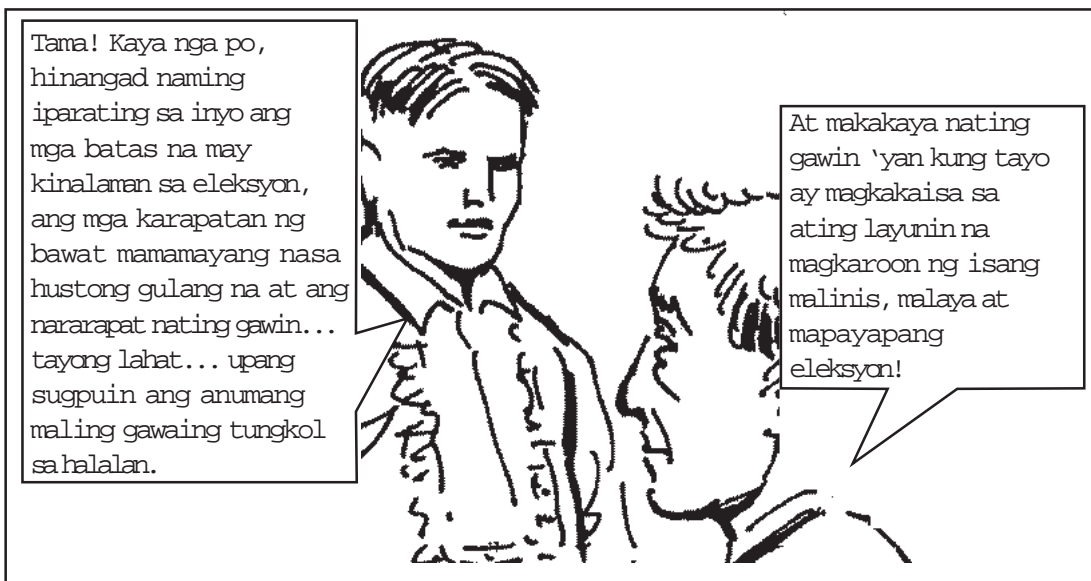
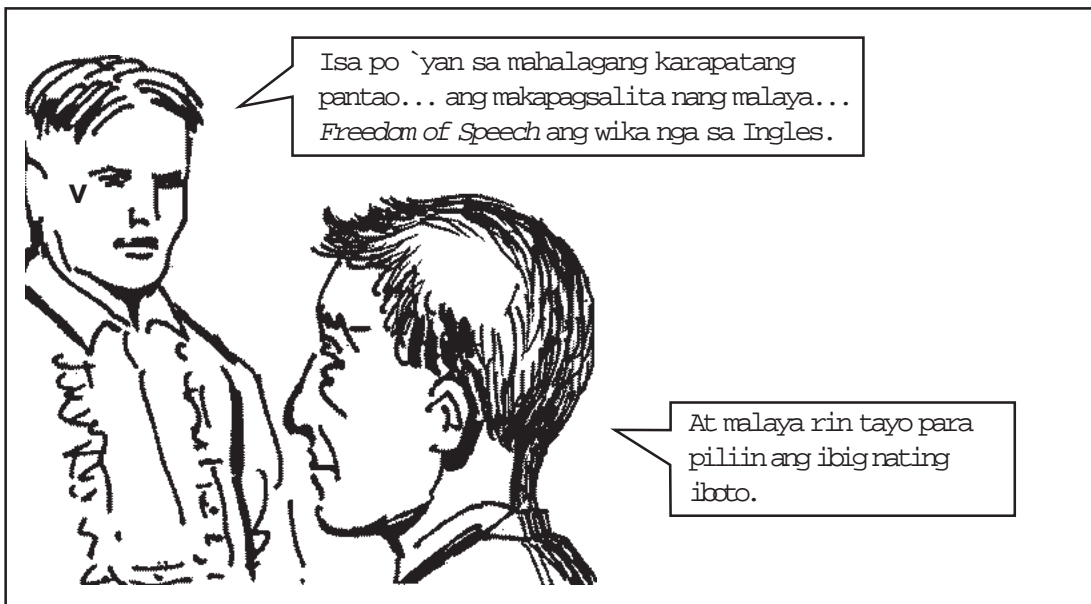
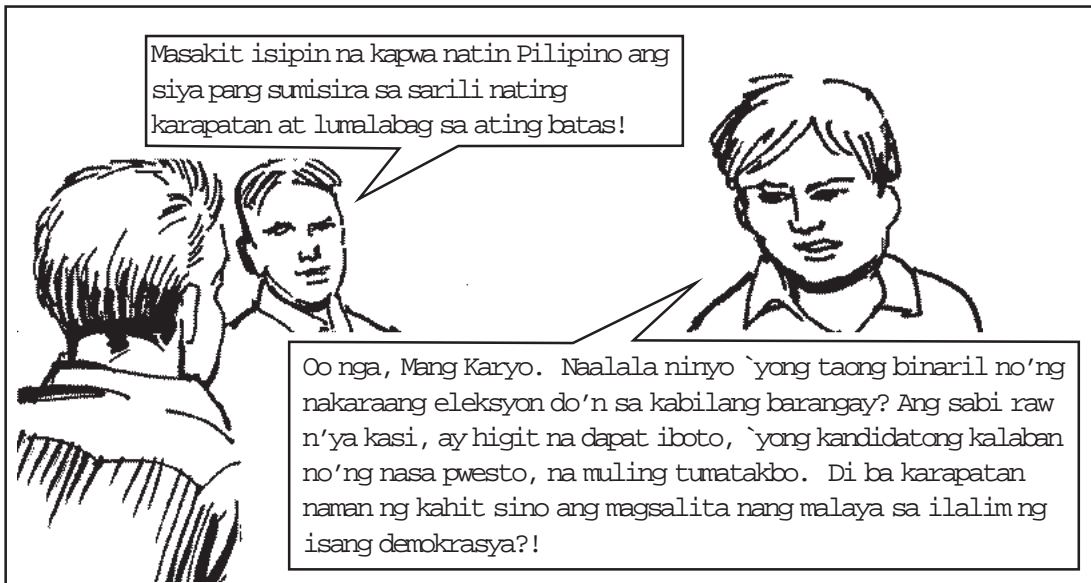

Tama `yan. Ang pagboto nang wala sa tamang gulang ay labag sa batas, ayon sa probisyon ng ating konstitusyon. Kaya hindi `yon dapat mangyari.

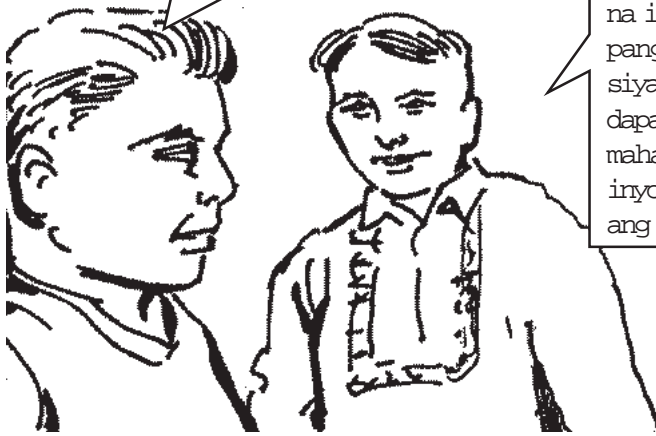

At saka, mayroon ding kung tawagin ay mga *flying voters*.

‘Yan ang hangarin nating lahat:
malaya, mapayapa at malinis na
eleksyon!

At kami naman po, bagamat
mayroon kaming kandidato na
ipinangangampanya ay sang-ayon
na ilagay sa inyong kamay ang
pangwakas na kapasyahan kung
siya ay ituturing ninyong karapat-
dapat sa inyong boto! Ang
mahalaga ay mapangalagaan ang
inyong banal na karapatang piliin
ang dapat na mamuno sa atin!

Iboto si
Atty.
Santos!!!

Sandali po! Hindi po ako
kandidato. Si Ginoong Valdez
po ang ipinangangampanya
namin! Kayo po ang
bahalang humusga kung siya
ay karapat-dapat na maging
pinuno ng bayan! Sa inyong
mga kamay inilagak ng ating
saligang batas ang
kapasyahan sa kung sino ang
dapat na iboto. Huwag po
ninyong aksayahin ang
inyong karapatang ‘yan. At
lalong hindi ninyo dapat
ipagbili kaninuman!

Eto po, Atty. Sandali.
Uminom po muna kayo ng
pampalamig bago kayo
tuluyang umalis.

Maraming salamat,
Ka Dencio.

Kami po ang dapat
na magpasalamat sa
inyo, Atty.

Opo nga. Dahil nagawa
ninyong liwanagin sa
amin ang marami ring
probisyon ng ating
saligang batas na dati
ay hindi gaanong
malinaw sa amin.

At higit po sa lahat, naipaunawa ninyo sa amin ang kahalagahan ng aming boto at kung bakit dapat lamang na gamitin namin ito.

Marahil kung ang iba pa nating mga kababayan na kulang ang interes para sumali sa ating eleksyon ay mapagpapaliwanagan din ng katulad ng ginawa ninyo sa amin ay... maaaring magising din ang kanilang damdaming makabayan para hangarin na rin nilang makibahagi sa ating eleksyon.

Iyan po ang layunin naming magkakasama... ang makipag-usap sa iba pang mga barangay dito sa ating bayan.

Atty... isang pakiusap na po lamang.

Ano `yon?

Maaari po kaya na lagdaan n'yo itong autograph book ko?

Alamin Natin ang Iyong mga Natutuhan

Natapos mo na bang pakinggan ang teyp o di kaya'y basahin ang dayalog? Kung oo, sagutin ang sumusunod na katanungan na batay sa pinag-usapan sa pagtitipong inyong napakinggan o nabasa.

1. Anu-anong mahahalagang punto o isyu tungkol sa karapatang bumoto ang pinag-usapan sa pagtitipon?

2. Gaano kahalaga ang pakikilahok ng mga mamamayan sa pagkamit ng isang malaya, mapayapa at malinis na halalan?

3. Anu-ano ang mga naging reaksiyon ng mga tao sa mga paliwanag ni Atty. Santos? Bakit kaya ganito ang kanilang naging reaksiyon?

Ihambing ang inyong mga sagot sa *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 29.

Tandaan Natin

Batay sa ating Konstitusyon, ang isang mamamayang Pilipino na nasa takdang-edad ng pagboto ay mayroong mga karapatang dapat sundin tuwing halalan tulad ng mga sumusunod:

- ◆ Ang karapatang bumoto ng isang tao o mga tao na sa tingin niya ay karapat-dapat tumanggap ng kanyang boto.
- ◆ Ang karapatang ipagbigay-alam sa awtoridad ng batas ang anumang katiwalian at kahasang nakita noong halalan.
- ◆ Ang karapatang magpahayag o kalayaang magsalita, basta't siya ay hindi naninira ng puri ng ibang tao.
- ◆ Ang karapatang malaman kung sino ang nanalo sa halalan.
- ◆ Ang karapatan ng bawat Pilipinong ipinanganak dito sa ating bansa na bumoto kahit na siya ay nagtatrabaho sa ibang bansa, basta't siya ay walang balak na manatili doon habambuhay.

Dito nagtatapos ang modyul. Binabati kita sa iyong pagtatapos nito. Upang mas matandaan ang mga mahahalagang punto, basahin ang buod ng modyul na makikita sa susunod na pahina.

Ibuod Natin

- ◆ Ang Pilipinas ay isang demokratikong bansa. Ito'y nangangahulugan na ang mga namumuno dito ay pinili ng higit na nakararaming mamamayan sa pamamagitan ng mga halalan.
- ◆ Sa Pilipinas, mayroong halalang nasyonal at lokal.
 - Ang halalang nasyonal ay binubuo ng halalan para sa pangulo, pangalawang-pangulo, mga senador at mga kongresista.
 - Ang halalan para sa pangulo ay ginaganap tuwing anim na taon. Ang halalan para sa mga senador at kongresista ay ginaganap tuwing tatlong taon.
 - Ang mga opisyal ng lokal na pamahalaan ay ihihahalal tuwing halalang lokal. Ang halalang lokal ay dinadaos tuwing tatlong taon.
- ◆ Ang isang mamamayang Pilipino na may edad 18 pataas ay may karapatan at pananagutang bumoto.
- ◆ Ang kalayaang magpahayag at ang kalayaang pumili kung sino ang iboboto ay karapatan ng lahat ng mamamayang Pilipino.
- ◆ Lahat ng mamamayang Pilipino, kasama ang mga nagtatrabaho sa ibang bansa, ay may pananagutang gamitin ang kanilang karapatang bumoto.
- ◆ Mahalagang bantayan lahat ng botante ang kanilang mga boto upang masiguro ang isang malinis, mapayapa at malayang halalan.

Anu-ano ang mga Natutuhan Mo?

- A. Isulat sa mga patlang ang tamang kasagutan. Pumili mula sa mga salitang nakapaloob sa kahon.

republika	halalan	demokratiko
21	10	6
higit na nakararami	karapatan	pribilehiyo
tanggapin	iprotesta	opisyal ng gobyerno
botasyon	18	3

1. Ang _____ ay isang demokratikong proseso kung saan ang mga tao ay pumipili ng kanilang mga pinuno.
 2. Sa isang _____ na bansa tulad ng Pilipinas, ang mga mamamayan ay may karapatang bumoto. Kailangan nilang gamitin ang kapangyarihang ito tuwing eleksiyon.
 3. Ang isang tao ay dapat may edad na _____ pataas para makaboto.
 4. Ang halalan para sa pangulo ay idinadaos tuwing _____ taon.
 5. Ang mga halalan para sa mga senador at kongresista ay idinadaos tuwing _____ taon.
 6. Ang _____ ang siyang nasusunod sa isang demokratikong lipunan.
 7. Ang pagboto ay _____ ng mga mamamayang Pilipino.
 8. Dapat nating _____ ang anumang katiwalian tuwing halalan.
- B. Basahin ang sumusunod na kuwento at isulat ang nararapat na maging wakas nito sa pamamagitan ng pagsabi kung ano ang dapat gawin ng mga tao. Tukuyin din ang mga katiwalian sa halalan na nabanggit at ipaliwanag kung bakit nangyayari ang mga ito.

Desperadong Manalo

Si Gng. Sarah Rodriguez ay punong-guro ng isang mababang paaralan. Iginagalang siya ng mga tao. Ang mga guro, mga mag-aaral at mga magulang ay palaging lumalapit sa kanya upang hingan ng kanyang payo at tulong. Malaki ang kanyang impluwensya sa mga taong nakapaligid sa kanya. Dahil sa kanyang magandang halimbawa at reputasyon, pinakiusapan siya ng mga tao na tumakbo bilang mayor.

Si Mayor Santos na may masamang reputasyon bilang sugarol, babaero, at may mga negosyong ilegal, ay nagbabalak tumakbong muli sa halalan. Dahil dalawang magkasunod na beses na siyang nakaupo bilang mayor, marami na siyang koneksyon. Subalit, ang kanyang kandidatura ay walang kasiguruhan dahil sa kasikatan ni Gng. Rodriguez.

Gumawa si Mayor Santos kasama ng kanyang mga tagapayo ng isang plano upang mawala si Gng. Rodriguez sa labanan.

Una, inalok nila ng pera si Gng. Rodriguez para hindi na kumandidato. Hindi tinanggap ni Gng. Rodriguez ang pera.

Pangalawa, inalok nila si Gng. Rodriguez ng mas malaking halaga para hikayatin siyang tumakbo na lamang bilang pangalawang-alkalde ni Mayor Santos. Muli niyang tinanggihan ang kanilang alok.

Sinubukang patigilin ng nawawalan na ng pasensiyang si Mayor Santos si Gng. Rodriguez sa pamamagitan ng pananakot. Gabi-gabi, ilan sa mga tauhan ni Mayor Santos ay nakikitang gumagala palibot ng mga bahay ni Gng. Rodriguez at ng kanyang mga tagasuporta. May mga pagkakataon ding may naririnig na pagputok ng baril malapit sa tahanan ni Gng. Rodriguez. Pero hindi pa rin itinigil ni Gng. Rodriguez ang kanyang kandidatura.

Dahil sa matibay na paninindigan ni Gng. Rodriguez na magpatuloy sa pagtakbo bilang Mayor, naging desperado si Mayor Santos. Inutusan niya ang kanyang mga tauhan na punitin ang mga poster na pangampanya ni Gng. Rodriguez. Sinimulan niyang alukin ng pera ang mga tao kapalit ng kanilang mga boto. Kumontrata pa siya ng mga *flying voter*.

Sa araw ng halalan, kinuha ng mga armadong lalaki ang ilang kahon ng mga balota mula sa iba't ibang presinto.

1. Paano sa tingin mo dapat wakasan ang kuwento? Ano ang dapat gawin ng mga tao sa sitwasyon? (2 puntos)

2. Anu-anong mga katiwalian sa halalan ang ginawa ni Mayor Santos at ng kanyang mga tauhan? (5 puntos)

Natapos mo na bang sagutin ang lahat ng mga tanong? Kung oo, ihambing ang inyong mga sagot sa *Batayan sa Pagwawasto* sa pahina 30.

Kung ang iyong iskor ay:

- 0 – 8 Kailangan mong pag-aralang muli ang buong modyul.
- 9 – 12 Magaling! Balikan mo na lang ang mga bahagi ng modyul na hindi mo naintindihan.
- 13 – 15 Napakagaling! Ipinapahiwatig nito na marami kang natutunan mula sa modyul na ito. Maaari ka na ngayong magpatuloy sa susunod na modyul.

Batayan sa Pagwawasto

A. Anu-ano na ang mga Alam Mo? (*pahina 2*)

1. 4
2. 4
3. 8 – Mga residente o mga nakarehistrong botante lamang sa isang barangay ang maaaring bumoto sa halalang pambarangay.
4. 8 – Illegal ang pagnanakaw sa mga kahon ng mga balota, lalo na kung ang dahilan nito ay ang pakialaman o palitan ang mga balota.
5. 4
6. 4
7. 4
8. 4
9. 4
10. 4

B. Aralin 1

Alamin Natin ang Iyong mga Natutuhan (pahina 10)

Nakatira tayo sa isang demokratikong lipunan. Kaya mayroon tayong karapatang makilahok sa mga gawaing pulitikal tulad ng halalan upang piliin ang mga pinunong nais natin. Sa ating pagpili ng ating mga pinuno, inilalagay natin sa kanilang mga kamay ang ating kinabukasan. Samakatuwid, napakahalagang pumili tayo ng mga taong karapat-dapat upang masiguro natin ang ating katiyakan, kapayapaan at katatagan bilang isang bansa. Ang mga nahalal na opisyal ay binigyan ng kapangyarihan upang kumatawan sa mga kagustuhan ng mga mamamayan. Ang kanilang kapangyarihang pulitikal ay batay sa katotohanang sila ay inihalal ng mga tao sa demokratikong pamamaraan. Kung aabusuhin nila ang kanilang kapangyarihan, maaari silang palitan ng mga tao sa susunod na halalan. Ito ang kahulugan ng nakasaad sa Konstitusyon na: “ang ganap na kapangyarihan ay naninirahan sa mamamayan at lahat ng kapangyarihan o awtoridad ng pamahalaan ay nanggagaling sa kanila.”

C. Aralin 2

Magbalik-aral Tayo (pahina 13)

1. Tama ang mga botante. Binantayan nila ang kanilang mga boto sa pamamagitan ng paniniguro na ang ilegal na pagkakamali sa pagbilang ng mga boto ay maimbestigahan. Ang kanilang kahilingan sa COMELEC na gumawa ng isang imbestigasyon ay wastong paraan ng pagbabantay ng kanilang karapatan sa isang patas na halalan.
2. Ipinakita ng pamahalaan ang katapatang-loob nito sa pamamagitan ng pagpa-unlak sa kahilingan ng taumbayan para sa isang imbestigasyon. Napatunayan na ang totoong nanalo ay ang doktor. At ito ay sinang-ayunan ng Korte Suprema.
3. Walang sinuman ang nakakahigit sa batas. Ang batas ay makatarungan at tumutulong sa pangangalaga ng ating karapatan para sa isang patas at demokratikong halalan.

Alamin Natin ang Iyong mga Natutuhan (pahina 22)

1. Mga mahahalagang punto:
 - ◆ Yaon lamang may edad na 18 pataas ang maaaring gumamit ng karapatang bumoto.
 - ◆ Ang mga Pilipinong nagtatrabaho sa ibang bansa ay mayroon pa ring karapatang bumoto kung wala silang balak na manirahan habambuhay sa bansang kanilang pinagtatrabahuhan at kapag hindi nila itinakwil ang kanilang pagiging mamamayang Pilipino.
 - ◆ Mayroon tayong karapatan sa malayang pagpahayag ng ating mga opinyon. Ito ay ginarantiyahan ng ating Konstitusyon. Karapatan din natin ang pumili ng kandidatong sa tingin natin ay karapat-dapat na makakuha ng ating boto.
 - ◆ Maraming mga taong nakaluklok sa posisyon at/o mga taong humahangad ng posisyon na gagawin ang lahat upang manalo at manatili sa kapangyarihan. Marami sa kanila ay gumagamit ng mga ilegal na paraan tulad ng pagbili ng mga boto at maramihang pagrerehistro, gamit ang tinatawag natin na mga “*flying voter*.”
2. Kung gagamitin nang wasto ng mga tao ang kanilang karapatang bumoto at kung sila’y magkakaisa sa pagbabantay ng kanilang mga boto, hindi magkakaroon ng bilihan at bentahan ng boto at wala nang “*flying voters*.”
3. Ang mga tao ay nalungkot sa mga mapapait na katotohanang nangyayari tuwing may halalan tulad ng bilihan ng boto, ang pagkakaroon ng mga *flying voters*, pananakot sa mga tao ng mga armadong lalaki, atbp. Noong una, pakiramdam nila ay wala silang magagawa at tinanggalan sila ng kanilang karapatan. Ngunit dahil sa aktibong pag-uusap ng grupo, natanto nila na kailangan nilang magkaisa upang labanan ang mga ilegal na gawaing ito.

D. Anu-ano ang mga Natutuhan Mo? (pp. 25–27)

A. 1. halalan	5. 3
2. demokratiko	6. higit na nakararami
3. 18	7. karapatan
4. 6	8. iprotesta

B. 1. Minumungkahing Pagwawakas:

Dahil sa pandarayang ginawa ni Mayor Santos, nakuha niya ang mas maraming boto (ngunit bahagya lang ang kanyang lamang) at siya ang nagwagi. Ang mga tao, na alam nila ang kanilang karapatan tuwing eleksiyon ay nagpunta sa COMELEC at naghain ng isang reklamo laban kay Mayor Santos. Tungkol ito sa mga katiwalianang kanyang ginawa. Iniulat ng mga tao ang mga katiwalianang nilabag ni Mayor Santos sa mga batas ng eleksiyon. Inimbestigahan ng COMELEC ang reklamo at napatunayang nagkasala ng pandaraya sa eleksiyon si Mayor Santos.

Sa huli, ikinulong si Mayor Santos at idineklarang bagong mayor si Gng. Rodriguez. Sa labanang ito, hindi lamang si Gng. Rodriguez ang nanalo kundi pati na rin ang lahat ng nakipaglaban sa inaakala nilang tama.

2. Mga katiwalian:

- a. Si Mayor Santos ay sangkot sa pagsusuhol. Sinuhulan niya si Gng. Rodriguez para huwag nang tumakbo at sumali na lang sa kanyang partido, at pati na rin ang mga tao, upang siya ang iboto.
- b. Nagbayad din si Mayor Santos ng mga *flying voter* para iboto siya sa iba't ibang presinto.
- c. Nagbayad si Mayor Santos ng mga armadong lalaki upang takutin si Gng. Rodriguez.
- d. Nilabag ni Mayor Santos ang karapatan sa malayang pagpapahayag ng opinyon nang takutin ng kanyang mga tauhan si Gng. Rodriguez at ang kanyang mga tagasuporta, at nang punitin nila ang kanyang mga poster na pangampanya.
- e. Ninakaw ng mga tauhan ni Mayor Santos ang ilang kahon ng mga balota mula sa iba't ibang presinto.

Mga Sanggunian

Nolledo, Jose N. *The 1991 Local Government Code with Basic Features*. Caloocan City: Philippine Graphic Arts, Inc, 1996.

Mula sa Internet:

1997 Philippine Constitution. Article II: Declaration of Principles and State Policies. <http://members.tripod.com/~malolos/1987/article02.html>. November 20, 2000, date accessed.

1987 Philippine Constitution. Article III: Bill of Rights. <http://members.tripod.com/~malolos/1987/article03.html> November 20, 2000, date accessed.

Guia, Luie Tito F. *Philippine Political System*. www.codewan.com.ph/peoplespower/rp-elections/rp-political.html. November 20, 2000, date accessed.